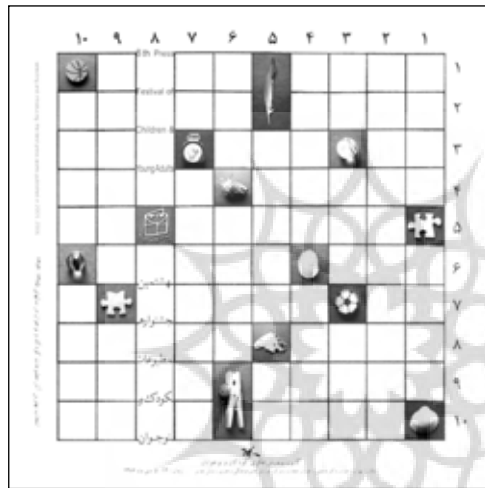

قیصر را خدا عزیز کرده بود

گزارش نشست رنگین کمان شعر در حاشیه هشتمین جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان

مجید یگانه

نشست نقد و بررسی شعر و شخصیت مرحوم قیصر امین‌پور، با عنوان «رنگین کمان شعر»، یکی از سه نشست تخصصی هشتمین جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان بود که در حاشیه این جشنواره و نمایشگاه هشت روزه مطبوعات کودک و نوجوان، با حضور شاعران، منتقدان و دست‌اندرکاران مطبوعات برگزار شد. در این نشست که عصر روز یکشنبه ۹ دی‌ماه، در سالن کنفرانس مرکز آفرینش‌های فرهنگی و هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان برگزار شد، جعفر ابراهیمی (شاهد)، مصطفی رحماندوست، جواد محقق، بابک نیک‌طلب، اتوسا صالحی و اسدا... شعبانی در دو بخش، به نقد و بررسی شعرهای مرحوم قیصر امین‌پور پرداختند و زوایای شخصیتی و اخلاقی این شاعر را با ارائه خاطره کاویدند.

در بخش نقد و بررسی آثار قیصر امین‌پور، اسدا... شعبانی و اتوسا صالحی از جنبه‌های مختلف، شعرهای امین‌پور را بررسی کردند.

در این بخش، ابتدا اسدا... شعبانی درباره ویژگی‌های شعر امین‌پور گفت: «در روزگار ما که ادبیات گرفتار آسیب‌ها و گزندهای شناخته و ناشناخته است، گروهی از راه‌های سنگلاخی می‌روند و ادای پُست‌مدرنیست‌ها را درمی‌آورند. گروهی هم ذهن و زبانی قدمایی دارند؛ انگار که در اعماق تاریخ زندگی می‌کنند و کسی هم آثار آن‌ها را نمی‌خواند. حُسن کار امین‌پور این بود که یک پا در گذشته فرهنگ ادبی خودش داشت و پایي بر شانه آینده نهاده بود و یکی از جنبه‌های شعر او، ایجاد توازن در زبان و فرهنگ عامه و زبان و فرهنگ ادبیات کهن ما بود.»

وی در ادامه، در همین باره افزود: «یکی از علل و اسباب پذیرش شعر امین‌پور، از سوی طیف‌های وسیع جامعه، همین توازن و تعادل در شعر او بود. توازن و تناسب، از علل ماندگاری شعر در زمان خود شاعر است. من این را با قاطعیت تمام می‌گویم. زبان عامه، زبانی است که ما با آن زندگی کرده‌ایم و این زبان، با زبان ادبی گره می‌خورد و نوعی توازن زیبا به وجود می‌آورد.»

شعبانی از مضمون، به عنوان یکی از خصلت‌های شعرهای امین‌پور یاد کرد و اظهار داشت: «یکی دیگر از صفات و ویژگی‌های شعر امین‌پور، مضمون‌گرایی است؛ یعنی تمام شعرهای امین‌پور حاوی مضمون هستند. گروهی از شاعران هستند که هیچ مضمونی در ذهن ندارند و گروهی دیگر مضمون‌هایی آماده در ذهن دارند، آن‌ها را می‌پرورند و در زمانی معین آن مضامین را به صورت شعر بیان می‌کنند، اما اغلب شعرهای امین‌پور، مضمون‌گرایانه است.»

شعبانی در اشاره به دیگر ویژگی‌های شعر قیصر امین‌پور، سخنوری را یکی از آن‌ها دانست و افزود: «امین‌پور شاعری سخنور است. او به زبان فارسی تسلط خوبی دارد. او به مرور که دانش‌افزایی می‌کند، به این زبان احاطه پیدا می‌کند. یکی از درخشان‌ترین شعرهای او، نشان می‌دهد که او کنجکاو و عجیبی نسبت به پیوندهای آوایی کلام در زبان فارسی داشته است.»

این سخنران، نوعی رمانتیسیسم اجتماعی و دینی را از مایه‌های شعر امین‌پور خواند و در این باره گفت: "زبان او زبانی تأثیرگذار، عاطفی و لبریز از احساس است. او حتی در جاهایی که از جنگ سخن می‌گوید، گرایش به رویا و آرزو دارد." همین‌طور ما او را شاعری می‌دانیم

شعبانی:
در روزگار ما که ادبیات گرفتار آسیب‌ها و گزندهای شناخته و ناشناخته است، گروهی از راه‌های سنگلاخی می‌روند و ادای پُست‌مدرنیست‌ها را درمی‌آورند. گروهی هم ذهن و زبانی قدمایی دارند؛ انگار که در اعماق تاریخ زندگی می‌کنند و کسی هم آثار آن‌ها را نمی‌خواند. حُسن کار امین‌پور این بود که یک پا در گذشته فرهنگ ادبی خودش داشت و پایی بر شانه آینده نهاده بود و یکی از جنبه‌های شعر او، ایجاد توازن در زبان و فرهنگ عامه و زبان و فرهنگ ادبیات کهن ما بود

که در شعرش نجیب است. او شاعر پرخاشگری نبوده و شعر پرخاشگرانه هم ننوشته است.»
وی از تأثیر شعرهای شاملو، فروغ، سهراب سپهری و سلمان هراتی بر شعر امین‌پور گفت و درباره باورها و اعتقادات او ابراز کرد: «تعلق و دلبستگی‌های اعتقادی و دینی او، به پیوندهایش با فرهنگ ملی و بومی گره خورده. وقتی ما بسیاری از تلمیحات او را در کنار تمثیلات و مثل‌های عامیانه قرار می‌دهیم، او را یک شاعر مسلمان، معتقد و متدین می‌بینیم که آرمان‌های دینی را به آرمان‌های ملی و بومی خودش گره زده است. وقتی او از سرزمین و مردم سرزمینش سخن می‌گوید، چنان ساده حرف می‌زند که مخاطب را جذب می‌کند.»
این شاعر در بخش دیگری از سخنانش ابراز کرد: «توجه زیاد امین‌پور به مضمون، شعر او را با توجه به اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های برگرفته از زبان عامه، برای نسل جوان دلپذیرتر کرده است. البته شعر امین‌پور در جاهایی با افراط در مضمون‌سازی، دچار تکلف و تصنع شده است که در حوزه آسیب‌شناسی شعر ایشان می‌گنجد.»

شعبانی در اشاره به ساختار شعر امین‌پور گفت: «شعر امین‌پور، شعری ساده، لطیف و همگانی است؛ شعر همگانی به این دلیل که هم از فرهنگ عامه توشه برگرفته و هم از فرهنگ و ادب کهن مایه‌ور است، اما به تدریج که شعر ایشان را مرور می‌کنیم، متوجه می‌شویم که شعر او از بی‌سر و سامانی شعر، به سمت ساختار استوار شعر پیش می‌رود. شعر او به تدریج از پراکندگی زبان، به انسجام و ایجاز می‌رسد.»
آتوسا صالحی، دیگر سخنران بخش نقد و بررسی آثار قیصر امین‌پور، با تمرکز بر شعر نوجوان گفت: «حضور امین‌پور در شعر نوجوان یک تحول است. یعنی یک اختلاف هست بین آن‌چه قبل از ایشان هست و آن‌چه بعد از ایشان در شعر نوجوان به وجود می‌آید. واقعاً با حضور قیصر امین‌پور ما شاهد تحولی در شعر نوجوان هستیم. ایشان مثل یک نقطه عطف هستند؛ مثل یک بهار در شعر نوجوان!»

صالحی با تأکید بر ویژگی‌های شعر نوجوان اظهار داشت: «آقای امین‌پور مهم‌تر از همه، شعریات را به شعر نوجوان آوردند. یعنی شعری که قبل از او مضمون‌گرا بود و حتماً می‌خواست پیامی به مخاطب بدهد، می‌بینیم که در شعر امین‌پور از مضمون می‌گذرد و به طرف شعریات می‌رود. شعر امین‌پور شعری نیست که فقط حاوی عاطفه باشد، بلکه شعری است که در آن خیال قوی است، توجه به قافیه و موسیقی بسیار است و حتی از عناصر زیبایی‌شناسانه زیادی مثل پارادوکس‌ها، جاندار پنداری، استعاره و مجاز بهره برده است. برای این‌که ذوق مخاطب نوجوان را با شعر آشنا کند و به او بچشاند که زیبایی در شعر چیست.»

این شاعر با قرائت شعری از امین‌پور، ادامه داد: «یکی از ویژگی‌های دیگر شعر قیصر امین‌پور، صمیمیتی است که با مخاطبانش دارد. امین‌پور با آن‌که در شعرهای گوناگونش لحن‌های مختلفی دارد، هم‌چنان نوعی رابطه صمیمی را با مخاطب حفظ می‌کند.»
وی از توجه امین‌پور به قالب‌های مختلف شعری سخن گفت و اظهار داشت: «امین‌پور در عین حال که در شعر بزرگسال به قالب‌های مختلف توجه ویژه دارد، در شعر نوجوان هم این تنوع در کارش دیده می‌شود. او در قالب غزل، رباعی، چارپاره و قالب‌های دیگر برای نوجوانان شعر سروده است و عنصر شعریات در همه این شعرها وجود دارد.»

صالحی در ادامه، درباره محتوای شعر امین‌پور گفت: «امین‌پور طنز را وارد شعر نوجوان کرد و طنز او هم یک طنز زودگذر نیست، بلکه طنزی عمیق و شاعرانه است. این قضیه به نظر من نتیجه جدی گرفتن مخاطب است. در این شعرها به مخاطب بها داده شده است؛ از این نظر که او متوجه می‌شود و زیبایی‌ها را درک می‌کند و حتماً لازم نیست که نوجوانان در سنین بالاتر با پیچیدگی‌های شعر آشنا شوند. با توجه به این‌که امین‌پور به صورت عمیق به شعر نگاه می‌کند و ذوق شاعرانه را می‌شناسد، تمام این پیچیدگی‌ها این امکان را به نوجوانان دهه‌های بعد هم می‌دهد که بتوانند در شعر او، زیبایی‌های جدیدی پیدا کنند.»

وی افزود: «آن‌چه در آثار امین‌پور حضور چشم‌گیری دارد، شعر است. در هر اثری از این شاعر، چه با درون‌مایه فلسفی یا طنز و در قالب‌هایی مثل مثنوی و غزل، شعر در همه آن‌ها حضور دارد. او نگاه عمیقی به فلسفه زندگی دارد و همه این‌ها در کنار هم به واسطه مخاطب است؛ زیرا مخاطب نوجوان شعر، نگاه دیگری به زندگی دارد و مدام در پی چستی زندگی است و حضور این موضوع در شعر نوجوان ما بسیار کهرنگ است. حالا اگر شعر نوجوان این موضوعات را مطرح کند، مطمئناً مثل شعر امین‌پور، می‌تواند به نوجوانان و نوع نگاه

آن‌ها به جهان کمک کند.»

صالحی در پایان سخنانش، از تأثیر قیصر امین‌پور بر مطبوعات کودک و نوجوان سخن گفت و اظهار کرد: «با حضور امین‌پور در سروش نوجوان تحولی ایجاد می‌شود. فرم سرمقاله‌نویسی با "حرف‌های خودمانی" مجله سروش نوجوان تغییر می‌کند. قبل از ستون "حرف‌های خودمانی"، معمولاً سرمقاله‌های مجلات کودک و نوجوان، به مباحث کلیشه‌ای و مناسبتی می‌پرداخت، اما امین‌پور در این ستون، مهم‌ترین مسائل فکری نوجوانان را مطرح می‌کند. اتفاق دیگری که در سرمقاله‌نویسی می‌افتد، این است که هر بار یکی از نویسندگان مجله و حتی نویسندگانی خارج از مجله، ستون "حرف‌های خودمانی" را می‌نویسند. تحولات دیگری هم امین‌پور با همین ستون، در مطبوعات کودک و نوجوان به وجود آورده که در نوع خودش بی‌نظیر است.»

بابک نیک‌طلب که مسئولیت اجرای این نشست را نیز به عهده داشت، به نقش مؤثر قیصر امین‌پور در شعر نوجوان اشاره کرد و درباره آثار امین‌پور در حوزه ادبیات کودک و نوجوان گفت: «از کتاب‌هایی که مرحوم قیصر امین‌پور در زمینه شعر نوجوان تألیف کرد، اثر اول ظهر روز دهم بود که در انتشارات بدر چاپ شد. این کتاب، منظومه‌ای است در بزرگداشت واقعه کربلا. دومین اثر او مثل چشمه، مثل رود است که آن را انتشارات سروش منتشر کرده و تا به حال چندین بار تجدید چاپ شده است. مجموعه دیگری از شعرهای امین‌پور که در چند نوبت مختلف منتشر شده، مجموعه به قول پرستو است. بسیاری از آثار و شعرهای امین‌پور هم در کتاب‌های درسی دوره‌های مختلف آمده است.»

در ادامه، نیک‌طلب، گفت‌وگو درباره شخصیت قیصر امین‌پور را به دیگر میهمانان این نشست سپرد. در این بخش، جعفر ابراهیمی (شاهد)، دبیر هشتمین جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان و یکی از میهمانان نشست «رنگین کمان شعر» شعر و شخصیت امین‌پور را محور صحبت‌هایش قرار داد و گفت: «ما امروز بیشتر به بهانه نام و یاد مرحوم قیصر امین‌پور، می‌خواهیم به ادبیات و مطبوعات کودک و نوجوان بها بدهیم. به هر حال، قیصر امین‌پور از کسانی بود که در مطبوعات کودک و نوجوان جریان‌سازی کرد. امین‌پور مدت‌ها سردبیر سروش نوجوان بود و چند کتاب هم برای کودکان و نوجوانان منتشر کرده است. هر چند ادعایی در این حوزه نداشت و کار اصلی و عظمت کار او، در ادبیات بزرگسالان و شعر بزرگسال بوده است.»

ابراهیمی (شاهد) پس از قرائت شعر جرأت دیوانگی از قیصر امین‌پور، گفت: «شعرهای امین‌پور ساده و سهل و ممتنع است. در عین حال که شاعرانه است، پیچیدگی‌های شعرهای دیگران را ندارد. شعرهای امین‌پور به مضمون‌سازی بیشتر اهمیت می‌دهد تا تصویرهای خیالی.»

این شاعر، ضمن بازگویی چند خاطره از قیصر امین‌پور، اظهار داشت: «هر وقت که دور هم جمع می‌شدیم و صحبت می‌کردیم، هیچ‌گاه حرف‌های ما درباره شعر نبود و این موضوع برای من خیلی جالب بود. یاد می‌آید قیصر تا مرا می‌دید، می‌گفت از موسیقی چه خبر؟ و با هم درباره موسیقی، تصنیف‌ها و موسیقی اصیل ایرانی صحبت می‌کردیم و خیلی کم اتفاق می‌افتاد که راجع به ادبیات با هم صحبت کنیم.»

دبیر هشتمین جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان، در پایان این بخش از سخنانش گفت: «قیصر امین‌پور مدت‌های زیادی سردبیر نشریه سروش نوجوان بود و نیروهای جوان زیادی تربیت کرد که اکنون شاعران بزرگی شده‌اند و جا دارد که در خلال برگزاری جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان، یاد ایشان را گرامی بداریم.»

در ادامه، جواد محقق، دیگر میهمان این نشست، متن خاطره مکتوبش را که نخستین گفت‌وگو نام داشت، برای حاضران خواند. سپس مصطفی رحماندوست، شاعر و نویسنده و یکی از همکاران قیصر امین‌پور، چنین گفت: «در این مدت که از سفر قیصر می‌گذرد، تقریباً هیچ چیز نوشته‌ام. من در فوت حسن حسینی حس کردم که سخنگو زیاد شده است. متأسفانه در این مدت هم به جاهایی برای حرف‌زدن دعوت شده‌ام. یاد مظلومیت امام حسن (ع) می‌افتم که معاویه به او تیر می‌زد و بعد در پی پیکر مطهرش راه می‌افتاد و گریه می‌کرد!»

رحماندوست چند خاطره تلخ از کم‌لطفی‌هایی که این اواخر به قیصر امین‌پور شده بود، گفت و اضافه کرد: «قیصر می‌گفت جوان ۲۱ساله‌ای بودم، وقتی از پله‌های سروش بالا رفتم و پیرمرد موی سفیدی بودم که از پله‌های سروش پایین آمدم.» وی هم‌چنین گفت: «کتاب‌های قیصر در زمان حیاتش بسیار پُر تیراژ بود، شاگردان زیادی داشت و اخلاقش افراد زیادی را دور و بَرَش نشانده بود، اما در همین مملکت کسانی که الان دارند خودشان را برای قیصر می‌کشند، کسانی بودند که در زمان حیات قیصر، روح او را کُشتند.»

رحماندوست در پایان سخنانش گفت: «قیصر را خدا عزیز کرده بود و حقش هم بود. آن‌هایی که جنگیدند برای این که او را از عظمت بیندازند، خودشان خراب شدند. شاید این حرف‌ها در شأن مراسم بزرگداشت یک شاعر نباشد، ولی بعضی از این حرف‌ها باید گفته می‌شد.»

نشست «رنگین کمان شعر»، با اهدای گزیده‌ای از شعرهای مرحوم قیصر امین‌پور، با عنوان دروازه‌ها، به حاضران در این نشست، به پایان رسید.

صالحی:

آقای امین‌پور

مهم‌تر از همه،

شعریت را به شعر

نوجوان آوردند.

یعنی شعری که

قبل از او

مضمون‌گرا بود و

حتماً می‌خواست

پیامی به مخاطب

بدهد، می‌بینیم که

در شعر امین‌پور

از مضمون

می‌گذرد و به طرف

شعریت می‌رود.

شعر امین‌پور

شعری نیست که

فقط حاوی عاطفه

باشد، بلکه شعری

است که در آن

خیال قوی

است، توجه به

قافیه و موسیقی

بسیار است و

حتی از عناصر

زیبایی‌شناسانه

زیادی مثل

پارادوکس‌ها،

جاندار پنداری،

استعاره و مجاز

بهره برده است.

برای این‌که ذوق

مخاطب نوجوان را

با شعر آشنا کند

و به او بچشاند که

زیبایی

در شعر چیست